

Manisa İlinde 2002 – 2004 Yılları Arasında Saptanan Sıtma Olgularının Değerlendirilmesi

İpek ÖSTAN¹, M. Emin LİMONCU¹, M. Ali TÜYSÜZ², Galip KÖROĞLU², Ahmet ÖZBİLGİN³

¹Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, ²İl Sağlık Müdürlüğü,

³Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı, Manisa

ÖZET : Manisa ili Ege Bölgesinin en gelişmiş tarım ve sanayi merkezlerinden biri olduğundan, belli dönemlerde işçi hareketi fazla olmakta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yoğun göç akımı olurken göç edenlerle etmeyenler arasında ziyaret ağırlıklı karşılıklı nüfus hareketi zaman zaman artmaktadır. Bu nedenle Manisa ili, sıtma hastalığının mevsimsel olarak yüksek düzeylere çıkabildiği bir ilimiz olarak, sıtma ile savaşı aktif olarak sürdürmektedir. Bu makalemizde, Manisa İl Sağlık Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar Şubesinde, Sıtma Savaş Dispanseri tarafından son üç yılda toplanan sıtma olguları incelenmiştir. Sıtma hastalığının bölgedeki durumu, önceki yıllar ile kıyaslanarak değerlendirilmiş ve olgu sayılarının dikkat çekici bir düşüş gösterdiği gözlenmiştir. 2002, 2003 ve 2004 yıllarının sırası ile yıllık sıtma olguları: 14, 5 ve 5 olarak saptanmıştır. Olguların, yerli ve dışarıdan gelenlere göre, yaş gruplarına göre, saptandığı aylara göre ayrı ayrı değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sıtma, epidemiyoloji, Manisa

Evaluation of Malaria Cases in Manisa from 2002 to 2004

SUMMARY: The province of Manisa is a relatively well developed agricultural and industrial center in western Turkey. There is a regular and extensive influx of workers from malaria-endemic regions of Anatolia to the province of Manisa during certain periods of the year, leading to contact between the local people and incoming workers. Major seasonal elevations can be detected in the prevalence of malaria in the province of Manisa and therefore an active fight against malaria is still carried out. In the present study, malaria cases detected and reported by the Malaria Control Dispensary of the Manisa City Health Centre during the last 3 years in Manisa have been evaluated. Comparison of present and prior data of malaria prevalence in Manisa has shown a remarkable decrease in recent years. A total of 14, 5 and 5 cases were reported in 2002, 2003 and 2004, respectively. Classification of the cases according to their origin (local or immigrant), age and the time diagnosis was also presented.

Key Words: Malaria, epidemiology, Manisa

GİRİŞ

Sıtma, her yıl 300 milyondan fazla ciddi rahatsızlığa ve en az bir milyon kişinin ölümüne neden olarak, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünya ülkeleri için önemini korumaya devam etmektedir. Sıtma paraziti *Plasmodium*'un, çeşitli memeli hayvan türlerini enfekte eden yüzden fazla türü bulunurken, insanı enfekte eden yalnızca dört türü bilinmektedir. Bu türlerden *P. falciparum* ağır, ölümcül sıtma olgularına neden olan tür olarak bilinirken, *P. vivax* türü tüm dünyada en yaygın olan sıtma etkeni olarak tanınmaktadır. Diğer iki tür

olan *P. ovale* ve *P. malariae* daha seyrek olarak rastlanan türler olarak bildirilmektedir. Ülkemizde sıtma etkeni birinci derecede *P. vivax* olup *P. falciparum*'un neden olduğu sıtma olguları da seyahat kaynaklı olarak nadiren görülebilmektedir (4, 5).

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre sıtma olguları iki ana sebepten yükselişe geçmektedir: birincisi iklim değişiklikleri ve doğal afetler, ikincisi ise insanın neden olduğu savaşlar ve tarımsal projeler. Bu faktörler fiziksel çevreyi değiştirmekte böylece paraziti bulaştıran sivrisineklerin üremesi artmaktadır. Yakın zamanda Güney Asya ülkelerinde meydana gelen tsunami felaketinden ve arkasından görülen şiddetli yağışlardan sonra bu afet bölgesinde sivrisinek sayısında büyük bir artış yaşandığı ve bu nedenle bir sıtma salgınının başlamasından endişe edildiği bildirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü

Geliş tarihi/Submission date: 05 Aralık/05 December 2005

Düzeltilme tarihi/Revision date: -

Kabul tarihi/Accepted date: 08 Mayıs/08 May 2006

Yazışma /Corresponding Author: İpek Östan

Tel: (+90) (236) 237 13 78 Fax: (+90) (236) 234 89 31

E-mail: ipek.ostan@bayar.edu.tr

Bu makale 14. Ulusal Parazitoloji Kongresi'nde (18-25 Eylül 2005, İzmir) sunulmuştur.

(DSÖ) ülkemizde içinde bulunduğu Avrupa Bölgesinde 1999 yılında Roll-Back Malaria adını verdiği bir strateji geliştirmiştir. Bu stratejinin amacı 2010 yılına kadar Avrupa Bölgesinde sıtma bulaşını kesmek ve *P. falciparum*'un bölgeye tekrar bulaşmasını önlemek olarak belirlenmiştir (13).

Ülkemizde sıtma olguları özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yoğunlaşmakta, askerlik göç ve mevsimsel tarım işçi hareketleri gibi nedenlerle diğer bölgelere taşınabilmektedir. Manisa ili nüfus bakımından ülkenin 11. büyük ili durumunda olup, nüfusunun % 49' u belde ve köylerde yaşayan, Ege Bölgesinin en gelişmiş tarım ürünleri merkezlerinden biridir. Bu özelliği nedeniyle Manisa'da belli dönemlerde işçi hareketi fazlaşmakta, özellikle Güneydoğu Anadolu'dan tarım ve orman işçisi olarak sezonluk işçi gelişleri olmaktadır. Manisa İl Sağlık Müdürlüğü çalışma raporlarına göre; 1999 yılında son 20 yılın en yüksek sıtma olgu sayısına ulaşıldığından sonra, İl Sıtma Savaş Birimi sıtma savaşında yeni önlemler olarak 2000 ve 2001 yılı hasta sayılarında önemli düşüşler sağlamıştır (6-9).

Bu çalışmada ilimizin son üç yıldaki sıtma olgularının değerlendirilmesi amaçlandırılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Manisa il Sağlık Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar Şubesine bağlı olarak hizmet veren Sıtma Savaş Dispanserinde 2002 – 2004 yılları arasında, aktif ve pasif sürveyans çalışmaları ile toplam 136.668 kişiden, sıtma tetkiki amacıyla periferik kan örneği alınmıştır. Örneklerden ince yayma ve kalın damla kan preparatları hazırlanmış, Giemsa yöntemi ile boyanarak mikroskopik incelemeleri yapılmıştır. Olguların yerli ya da dışarıdan gelen oluşlarına göre, yaş gruplarına, aylara ve meslek gruplarına göre değerlendirilmesi yapılmıştır.

BULGULAR

Manisa ilinde 2002, 2003 ve 2004 yıllarında toplam 134.668 kişiden sıtma tanısı amacıyla kan alınmış ve bunların 24 tanesinde (% 0,017) sıtma saptanmıştır. Olguların yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Sıtma olgularının aylara göre dağılımı Tablo 2'de, 24 olgunun dışarıdan gelen ve Manisa'da yaşayanlarının sayı ve yüzdeleri Tablo 3'te gösterilmiştir. Tablo 4'de olgu sayılarının yıllara göre dağılımı ve yüzdeleri verilmiştir. Saptanan sıtma olgularının 20'si sezonluk tarım işçisi olarak gelen kişiler, 1'i serbest meslek sahibi, diğer 3'ü ise 13 yaş altı çocuk olarak saptanmıştır. Sıtma olgularının tamamında etken *Plasmodium vivax* olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Sıtma olgularının yıllara ve yaş gruplarına göre dağılımı

Yıl	Yaş Grupları				Toplam
	0-4	5-9	10-14	≥ 15	
2002	-	1	1	12	14
2003	-	-	1	4	5
2004	-	-	2	3	5
Toplam	-	1	4	19	24
(%)	-	(%4.17)	(16.67)	(%79.16)	(%100)

Tablo 3. Sıtmalı olguların ait olduğu yerleşim yerleri

Yerleşim Yeri	Yıllar			Toplam (%)
	2002	2003	2004	
Batman	6	2	3	11 (45.84)
Diyarbakır	3	-	2	5 (20.33)
Şırnak	2	-	-	2 (8.33)
Siirt	1	-	-	1 (4.17)
Mardin	-	3	-	3 (12.50)
Manisa (Yeniköy)	2	-	-	2 (8.33)
Toplam	-	-	-	24 (100)

Tablo 4. Manisa'da yapılan sürveyans çalışmalarının yıllara göre dağılımı

Yıllar	Alınan Kan Sayısı	Sıtmalı Olgu Sayısı (%)
2002	44.478	14 (0.031)
2003	47.171	5 (0.010)
2004	45.019	5 (0.011)
Toplam	134.668	24 (0.017)

TARTIŞMA

Manisa ilinde, daha önceki yıllarda yapılmış olan sıtma çalışmaları göstermektedir ki; 1990'dan sonra azalan olgu sayısı 1994'den itibaren tekrar yükselmiş, 1999'da son 20 yılın en yüksek sayısına ulaşmıştır (7). İl Sağlık Müdürlüğü Sıtma Savaş Birimi, aktif sürveyans, vektöre yönelik savaşım ve personel eğitimi çalışmalarına verdiği önemi artırarak, sıtma insidansının 2000'de % 0,08, 2001'de % 0,02 seviyesine kadar azalmasını sağlamıştır (9).

Manisa ilinde sıtmanın son durumunu gösteren bu çalışmamızda, olgu sayısının azalmaya devam ettiği gözlenmiştir (Tablo 4). Sıtma Savaş Birimi verilerine göre, Doğu ve güneydoğu Anadolu'dan Manisa'ya gelen tarım ve orman işçisi sayısında son 5 yıldan bu yana azalma görülmekte, ayrıca yerleşme amacı ile gelen sayısında da düşüşler saptanmaktadır (9). Tablo 3'te görüldüğü gibi, son üç yıldaki 24 olgunun 22 tanesi Güneydoğu Anadolu'dan gelmiş, yine 24 olgunun 20 tanesi tarım işçisi olarak geçici süre Manisa'da ikamet etmiş kişilerdir. Manisa'da 1994-1998 yılları arasında saptanan toplam 1906 olgudan 1548'inin dışarıdan gelen olgular olduğu bildirilmiştir (12). 1999-2001 yılları arasında Manisa'da saptanan sıtma olgularının ise % 56,4'ünün dış kaynaklı olduğu saptanmıştır (10).

Aydın'da yapılan çalışmada ise, Sarı ve arkadaşları 2001-2003 yılları arasında toplam 64 sıtmalı olgu saptadıklarını, daha önceki yıllara oranla kademeli olarak olgu sayısının azaldığını belirtirken, yerli olgu sayısında artış olduğuna dikkat çekmişlerdir (11). Araştırmamızda, yerli olgu olarak 2002'de görülen (Tablo 3) iki sıtma olgusu devamlı yerleşim yeri İzmir olan, tarım işçisi olarak Manisa'ya gelmiş kişiler olup, tedavi edilememiş ve sınıflandırılmayan olgular grubunda değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Sıtma olgularının aylara göre dağılımı

Yıl	Aylar												Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
2002	-	-	-	1	-	5	1	-	6	1	-	-	14
2003	-	-	-	-	-	2	1	1	1	-	-	-	5
2004	-	-	-	-	1	1	-	1	-	2	-	-	5
Toplam (%)	-	-	-	1 (4,17)	1 (4,17)	8 (33,33)	2 (8,33)	2 (8,33)	7 (29,17)	3 (12,5)	-	-	24 100

Tablo 2'de görüldüğü gibi, geçmiş yıllardaki benzer çalışmalara paralel olarak son 3 yılda da sıtma olguları, vektör *Anofel* popülasyonunun en yüksek olduğu Mayıs ve Ekim ayları arasında yoğunlaşmaktadır. Yine benzer çalışmalara uygunluk içinde, sıtmalı olguların % 79,16'sını 15 yaş ve yukarıdaki kişiler oluşturmuştur (Tablo 1). Tüm bölgelerimizde tarım ve orman işçilerinin büyük kısmı, nüfusun bu yaş grubundan oluşmaktadır. Manisa ili toprak özellikleri ve doğal su kaynakları açısından elverişli olması nedeniyle, narenciye, çay, fındık ve muz dışında her türlü ziraatın yapılabildiği bir il konumundadır ve bu nedenle özellikle bahar ve yaz aylarında bir işçi hareketi yaşanmaktadır. Çetinkaya ve arkadaşları; 1997-2003 arası 7 yıllık süreyi kapsayan retrospektif çalışmada, Afyon'da % 0.18 oranında sıtma paraziti saptamışlar ve olguların % 79'unun Afyon dışından kaynaklandığını bildirmişlerdir (3). Alver ve arkadaşları Bursa'da 1986-2002 arası sıtma olgularını retrospektif olarak araştırmışlar, saptadıkları 700 olgunun % 69,7'sinin Güneydoğu Anadolu bölgesinden kaynaklandığını belirtmişlerdir (2). Şanlıurfa'da, Akkafa ve arkadaşlarının 1995-2000 yıllarını kapsayan çalışmalarında saptadıkları sıtma olgularının % 64,5'inin yerli olgulardan oluştuğu ve bu yüzdenin önceki dönemlere göre ciddi oranda artmış olduğu bildirilmiştir (1)

Araştırmamız sonucunda, Manisa il Sağlık Müdürlüğü Sıtma Savaş Birimi'nin planlı ve disiplinli aktif ve pasif sürveyans çalışmaları, vektöre yönelik savaşım ve personelin periyodik eğitim programları ile sıtma enfeksiyonunda son yılların en düşük seviyelerine ulaştığı görülmüştür. Manisa iline son beş yıldan bu yana tarım ve orman işçisi olarak gelen sezonluk işçi sayısındaki azalmanın da, son yıllarda çoğunlukla dış kaynaklı olduğu saptanan sıtma olgu sayısının düşmesinde etken olduğu anlaşılmaktadır. Sıtma savaş hizmetlerinin planlanabilmesi ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi için, hastalığın hangi bölgelerde ve ne sıklıkta görüldüğünün bilinmesine gerek vardır. Bu nedenle, belli aralıklarla sıtma sıklığını ortaya koyan bölgesel çalışmaların yararlı olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

1. Akkafa F, Şimşek Z, Dilmeç F, Baytak Ş. 2002. Şanlıurfa ilinde sıtma epidemiyolojisi. *T Parazitol Derg*, 26(2): 143-146.
2. Alver O, Akahın H, Mıstık R, Helvacı S, Töre, O. 2005. Bursa'da sıtma Epidemiyolojisi. *T Parazitol Derg*, 29(2): 68-72.
3. Çetinkaya Z, Özçelik R. 2004. Afyon'da sıtma epidemiyolojisi. *T Parazitol Derg*, 28(2): 77- 79.
4. Krogstad DJ, 1998. *Plasmodium* species (Malaria). Editors: Mandell GL, Bennett JE, Dolin R. *Principles and Practice of Infectious Diseases*. Page. 2817-2831
5. Kuman HA. 2002. *Plasmodium* türleri. Editörler: Topçu AW, Söyletir G, Doğanay ME. *İnfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji*. İstanbul. Nobel Tıp Yayınları. Syf: 1855-1867
6. Limoncu ME, Balcıoğlu İC, Candan OA, Çevikel N, Özbilgin A. 1996. 1995 yılında Manisa ve İzmir illerinde sıtma olgularının değerlendirilmesi. *T Parazitol Derg*, 20(2): 217-221.
7. Manisa İli Sağlık Müdürlüğü – B tipi Sıtma Savaş Dispanseri Çalışma Raporu. 2002.
8. Manisa İli Sağlık Müdürlüğü – B tipi Sıtma Savaş Dispanseri Çalışma Raporu. 2003.
9. Manisa İli Sağlık Müdürlüğü – B tipi Sıtma Savaş Dispanseri Çalışma Raporu. 2004.
10. Östan İ, Yılmaz Ü, Kayran E, Erdurak K, Özbilgin A, 2002. Manisa ilinde 1999 – 2000 yılları arasında saptanan sıtma olgularının değerlendirilmesi. *T Parazitol Derg*, 26 (3):305-307.
11. Sarı C, Sakarya S, Ertabaklar H, Öncü S, Ertuğ S, 2004. Aydın ilinde 2001 – 2003 yılları arasında saptanan sıtma olgularının değerlendirilmesi. *T Parazitol Derg*, 28 (3): 119-122.
12. Tamay AT, Kurt Ö, Kilimcioğlu AA, Ok ÜZ, Ceylan H, Özbilgin A, 1999. Manisa ilinde 1994 – 1998 yılları arasında sıtma olgularının değerlendirilmesi. *T Parazitol Derg*, 23(3): 220-223.
13. The World Health Report , 2005. www.who.int/malaria